

ЛІТЕРАТУРА

1. Бринза І., Кузнецова О. Психодіагностична методика «Парціальні позиції життєстійкості особистості»: результати розробки та апробації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 2020. №1(11). С.14-22.
2. Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека : навч. посіб.. Київ: Марич, 2009. 76 с.
3. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості. Дис... доктора психол наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Інститут психології імені Г. С. Костюка, НАПН України, Київ, 2021. 430 с.
4. Maddi S. The Story of Hardiness : Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice. Consulting Psychology Journal: Pracice and Research. 2002. Vol. 54. №3. P. 173-185.

Беднарчук Лідія

Науковий керівник – доц. Гончаровська Галина

**СЕНСОМОТОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Сучасна психологічна наука визначає зміст сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами, виходячи, зокрема, із принципу збагачення та поглиблення шляхом формування в дітей орієнтування в навколишньому світі. Поряд зі спеціальним ознайомленням із кольором, формою, розміром предметів, варто удосконалювати звуковий аналіз мови, формувати музичний слух, розвивати м'язово-суглобову чутливість тощо. Ці вміння відіграють важливу роль у здійсненні музичної, образотворчої, трудової діяльності, у мовленнєвому спілкуванні. Водночас, забезпечення сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами передбачає спеціальну роботу із ознайомлення їх з сенсорними еталонами, а також розвиток рухової сфери.

Проблеми сенсомоторного розвитку дітей різного віку з різними нозологіями розкривали такі вчені, як Н. Байкіна [1], І. Барбашова [2], Ю. Вакуленко [3], О. Дроботій [4], Я. Крет [5], М. Кривонос [4], С. Кульбіда [1], Н. Максименко [6], Л. Метієва [7], К. Островська [8], М. Породько [9], В. Синьов [1] та ін., проте, значення цілеспрямованого сенсомоторного розвитку для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами у науковій літературі до кінця не розкрито.

Мета статті – обґрунтувати значення сенсомоторного розвитку для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

В результаті нашого емпіричного дослідження доведено, що діти з особливими освітніми потребами, окрім сенсорних порушень, мають і порушення моторної сфери, тому потребують спеціально організованого сенсомоторного розвитку. До умов успішного сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами віднесемо не тільки створення комфортного середовища, а й підлаштування їх до пропонуванних тактильних, вестибулярних, зорових, звукових, моторних та інших вражень. Адже, як пише І. Барбашова, «сенсомоторні системи дитини є основою для пізнання світу.

Успішність подальшого психофізичного розвитку значною мірою залежить від рівня сенсомоторного розвитку дитини, від того, наскільки досконало вона бачить, чує та відчуває довкілля; наскільки якісно оперує цією інформацією та рухами; наскільки точно ці знання використовує у житті» [2, с. 19]. Саме тому, стверджує Я. Крет, головною складовою корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами має стати розвиток сенсорних (пропріоцепції, вестибулярного апарату, дотику, тону м'язів, зорового та слухового відчуття) та моторних (загальної, дрібної, артикуляційної моторики, праксиса) систем [5].

Усвідомлюючи важливість та складність завдань із сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами, у цьому процесі визначимо такі основні напрямки:

- розвиток дрібної моторики руки;
- формування системи сенсорних еталонів;
- активізація словника дітей;
- створення розвивального середовища;
- розвиток координації рухів;
- формування навичок саморегуляції [6].

Також виявлено, що у роботу із сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами насамперед варто включати виокремлення кольору, форми, величини як особливих властивостей предметів, без чого у них не можуть бути сформовані повноцінні сенсорні уявлення. Цілеспрямований розвиток сенсорної сфери при цьому проходить такі етапи:

1. Формування сенсорних еталонів та стійких, закріплених у мовленні уявлень про кольори, геометричні фігури та співвідношення між величинами кількох предметів.
2. Вивчення способів обстеження предметів, набуття умінь розрізняти їхню форму, колір та розмір і виконувати щоразу складніші окомірні дії.
3. Розвиток аналітичного сприймання: умінь орієнтуватися в поєднанні кольорів, аналізувати форму предметів, виділяти окремі величини [7].

Вважаємо, що основним засобом сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами є спеціальна корекційно-розвивальна програма. Мета програми сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами: на основі створення оптимальних умов пізнання кожного об'єкта в сукупності сенсомоторних властивостей, якостей, ознак дати правильне уявлення, про навколишню дійсність, сприяти оптимізації психічного розвитку дитини та більше ефективної соціалізації її в суспільство.

Завдання програми сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами:

- сенсомоторний розвиток, на основі активізації роботи всіх органів чуттів, сприйняття явищ і об'єктів навколишньої дійсності в сукупності їх властивостей;
- формування просторово-часових орієнтувань;
- корекція пізнавальної активності дитини шляхом систематичного і цілеспрямованого розвитку сприйняття кольору, форми, величини;
- розвиток слухового, тактильного і візуального сприймання;
- виправлення недоліків моторики;
- корекція зорово-моторної координації;
- формування комунікативної діяльності, розвиток мовлення;
- формування навичок соціальної адаптації та соціалізації;
- формування цілеспрямованості рухів і дій.

Програма сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами розрахована на 8 занять по 25 хв. Заняття проводяться з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей старшого дошкільного віку. Проводяться як індивідуальні, так і малогрупові заняття (2-5 дітей).

Програма сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами передбачає ускладнення вимог не тільки до формування власне сенсорних еталонів (форми, величини, кольору), але й до вміння групувати предмети за різними (в тому числі самостійно виділеними) кількома ознаками, складати серіаційні ряди, порівнювати площинні та об'ємні фігури, використовувати різні прийоми вимірювання. Загалом програма сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами передбачає:

1) розвиток моторики – вирішує ряд завдань, пов'язаних з розширенням рухового досвіду дошкільників, розвитком уміння погоджувати рухи різних частин тіла, цілеспрямовано виконувати окремі дії та їх серії за інструкцією психолога, що є основою для формування просторового орієнтування;

2) розвиток тактильно-рухового сприйняття – різні предмети та об'єкти дійсності мають низку властивостей, які неможливо пізнати за допомогою тільки, наприклад, зорового або слухового аналізатора;

3) сприйняття форми, величини, кольору; конструювання предметів – поповнення та уточнення знань дітей про сенсорні еталони. З урахуванням особливостей психофізіологічного розвитку дітей зрозуміло, що цей вид роботи вимагає системного і послідовного підходу;

4) розвиток зорового сприйняття – діти часто мають низку своєрідних особливостей зорового сприйняття, які значно ускладнюють ознайомлення з навколишнім світом. До них відносяться: сповільненість, вузькість сприйняття, недостатня диференційованість, зниження гостроти зору, що особливо заважає сприйняттю дрібних об'єктів або складових їх частин;

5) сприйняття властивостей предметів через розвиток дотику, нюху, баричних відчуттів, смакових якостей сприяє пізнанню дійсності у різноманітті її властивостей, якостей, смаків, запахів. Особливе значення надається розвитку дотику, оскільки недоліки його розвитку негативно позначаються на сенсомоторному розвитку дошкільників;

6) розвиток слухового сприймання та слухової пам'яті – істотні порушення, які спостерігаються в здійсненні мовної регуляції діяльності дитини, мають в основі недоліки слухового сприйняття внаслідок їх недостатньої диференційованості;

7) розвиток сприйняття простору – має принципове значення для корекційно-розвивальної роботи з дітьми. Ускладненість їхнього просторового орієнтування проявляється не тільки під час занять, але й у життєвих ситуаціях, коли постає питання орієнтування в закладі освіти, на території закладу освіти, на прилеглих вулицях та ін. [2; 4; 6; 7; 8; 9 та ін.].

Під час сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами слід модифікувати всі вправи згідно з особливостями дітей. Оскільки такі діти можуть апатично ставитися до виконання вправ, не розуміють інструкцій та часто не можуть наслідувати вправи, тому варто використовувати вправи з таких груп, за методикою В. Шернборн, як усвідомлення власного тіла; вправи, що розвивають і зміцнюють впевненість у собі та відчуття безпеки в оточенні; вправи, що полегшують встановлення контакту і співпрацю з партнером та групою [9].

Всі напрямки занять програми сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами взаємопов'язані. В основі запропонованої програми лежить комплексний підхід, що передбачає вирішення на одному занятті різних, але односпрямованих завдань з кількох розділів програми, що сприяють цілісному психічному розвитку дитини. Заняття програми сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами є варіативними і мають адресну спрямованість на конкретну дитину або підгрупу дітей, які мають подібні труднощі.

Отже, зміст сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами, виходячи із необхідності корекційно-розвивальної роботи, має передбачати, поряд зі спеціальним ознайомленням із кольором, формою, розміром предметів, удосконалення звукового аналізу мови, формування музичного слуху, розвиток м'язово-суглобової чутливості тощо. Водночас забезпечення сенсомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами повинно передбачати спеціальну роботу із ознайомлення їх з сенсорними еталонами, а також розвиток рухової сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байкіна Н. Г., Кульбіда С. В., Синьов В. І. Індивідуальні методики адаптивної фізичної культури для осіб із сенсорними порушеннями : навч. посіб. Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2014. 699 с.
2. Барбашова І. А. Дидактична система сенсорного розвитку молодших школярів : теорія і практика : монографія. Мелітополь : Вид. буд. Мелітоп. міськ. друкарні, 2018. 498 с.

3. Вакуленко Ю. В. Емпіричне дослідження дисфункції сенсорної інтеграції у дітей з розладами аутистичного спектра. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2020. №1 (51). С. 42-51.
4. Дроботій О.Л., Кривонос М.Л. Сенсорний розвиток дошкільнят. 3–4 роки. Харків : Ранок, 2021. 192 с.
5. Крет Я. В. Рання діагностика та корекція психомоторики дітей з аутизмом: монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2007. 608 с.
6. Максименко Н. Л. Сенсорне виховання дошкільників з порушеннями слуху. Освіта осіб з особливими потребами. 2013. Вип. 4. С.58-66.
7. Метієва Л. А. Розвиток сенсорної сфери дитини. Київ : Актуальна освіта, 2009. 142 с.
8. Островська К. О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: монографія. Львів: Тріада плюс, 2012. 520 с.
9. Породько М. І. Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2021. 20 с.

Ліфуренко Олеся

Науковий керівник – доц. Сіткарь Віктор

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Актуальність дослідження. Швидкоплинність соціального прогресу, динамічні зміни суспільства призвели до необхідності нового покоління постійно працювати над собою, самовизначатися у професійній сфері, мати можливість розвиватися протягом життя, посилити взяття відповідальності за власне майбутнє, за перспективу досягнення успіху, за повнішу реалізацію свого внутрішнього потенціалу. Як писав відомий психолог-гуманіст К. Роджерс, «важливий мотив життя людини – актуалізація, збереження і розвиток себе, максимальне виявлення кращих якостей власної особистості, закладених у неї від природи» [2]. Потреба у розвитку особистості є природною потребою, що надає індивідуальному життю кожного своєрідної спрямованості та глибокого змісту, зміцнює віру в себе та надає шанс встояти серед життєвих негараздів.

У складних умовах сьогодення зростає значення психологічних чинників професійної діяльності фахівців в усіх сферах суспільного життя, що визначають її успішність та сприяють професійній самореалізації особистості. Це стосується й підприємств, установ і організацій комерційної сфери, в якій на тлі її динамічного розвитку в світі й Україні збільшується потреба в професіоналах, здатних до особистісного та професійного розвитку [2; 5]. Динамічність суспільного життя і економічного розвитку висуває особливі вимоги до психологічної підготовки працівників комерційних організацій. Аналіз професійної діяльності працівників комерційних організацій виявив низку проблем, зумовлених недостатньою кількістю досвідчених фахівців, відсутністю єдиних професійних стандартів діяльності працівників комерційних організацій тощо. Як наслідок, у працівників, на тлі пріоритету економічних цілей у сучасних організаціях, виникають різноманітні психологічні бар'єри професійної діяльності, які утруднюють професійну самореалізацію й негативно позначаються на якості їх роботи [5].